

עשרת בני רב פפא

יהי רצון מלפניך ה' אלקינו ואלקי אבותינו
שתהא תורתך אומנותנו בעולם הזה ותהא
עמנו לעולם הבא חנינא בר פפא רמי בר פפא
נחמן בר פפא אחאי בר פפא אבא מרי בר
פפא רפרם בר פפא רכיש בר פפא סורחב בר
פפא אדא בר פפא דרו בר פפא

...יש בו קבלה להסיר שכחה...

(האשכול, הל' ס"ת, בשם רב האי גאון)

עוד נשאל רב האי בעסק עשרה בני רב
פפא שמסדרין תלמידי חכמים שמותיהן
כד מסיימי פרקין, אם הם בני רב
פפא, ואם אביהם אחד או רבים...
והשיב לאו כולם בני רב פפא גאון
תלמידיה דרבא הן... ונראה דבני
שנים או שלשה הן...
(האשכול, הל' ס"ת)

הנה מה שנוהגין ורגילין אנו להזכיר בסיום כל מסכתא רב פפא עם עשרה בניו, שהיו מאירים
וגדולים בתורה, ע"י שהיה עושה להם סעודה בסיום המסכתא, כי עשיר היה, והיה מחזיק
לעוסקי התורה. לכן זכה שמזכירין אותו עם עשרה בניו...
(יש"ש ב"ק סוף פ"ז, בשם הרמ"א)

החשבון של כל העשרה בני רב פפא עם תיבת שם האב פפא עולה הגימטריא שני אלפים שש
מאות תשעים ושלושה, מכוון בדיוק כנגד העלים שבכל הש"ס... לכן לרמוז זה אומרין אחר כל
מסכתא העשרה בני רב פפא הנ"ל.
(דובר מישרים, ר' משה קרמר)

...הני בני רב פפא הם היו המבקרים והמגיהים בכל מסכת... וכסיימם בקירת כל מסכת
וגמרו עיונם בקדושה וטהרה, נשאו עיניהם לשמים וכללו הזכרת שמם בתפלה וצלותא אשר
התורה תהא עמהם לעולם הבא, והיינו שתהא עמנו חנינא בר פפא וכו'. א"כ מהראוי אשר כל
אחד בעם יסיים מסכת ידלג הני שמות דבני דרב פפא ותחת הני שמות יאמר ותהא עמדי ויזכיר
שם עצמו ושם אביו כמו ראובן בן יעקב.
(שארית יוסף, ר' יוסף פינאטניצקי)

הרמ"א (ביש"ש בב"ק סוף פ"ז) מבאר באריכות שרב פפא מרמז על משה רבינו ועשרת בניו מרמזים על עשרת הדיברות.

הרמ"א (ביש"ש בב"ק סוף פ"ז) כתב שהטעם שמתחילים בשמחת תורה אחר קריאת פרשת "וזאת הברכה" בקריאה בפרשת "בראשית" הוא, כדי שלא ליתן פתחון פה לשטן לקטרג ולומר שעם ישראל סיים את התורה וכעת הוא מתבטל ואינו לומדה. לדבר זה מרמזים בני רב פפא; הרמ"א מוצא קשר בין שמות בני רב פפא לעשרת המאמרות שבהם נברא העולם, והעולם הלא נברא בעבור התורה; והנה כאשר יזכירו את שמות עשרת הבנים, ייזכרו בעשרת המאמרות, כלומר בבריאת העולם בעבור התורה, וכך יזכרו שעם סיום לימוד מסכת יש לחזור לתחילתה, כשם שעושים בשמחת תורה עם השלמת קריאתה.

בעשרה מקומות בתלמוד הבבלי רב פפא אומר שלהלכה יש לקיים את כל דעות החולקים ("הלכך נימרינהו לתרוויהו"). בהוראה זו הרבה רב פפא שלום בעולם; ומשום שהרבה שלום עשר פעמים זכה לעשרה בנים תלמידי חכמים, וזכה אף שיזכירם בסיום המסכת – להראות חשיבות השלום והערכת חז"ל לרודפי השלום. (ע"פ המובא (בספר נר למאה) בשם החת"ס, וכן (בספר הדר יצחק) בשם רש"א פולונסקי)

בספר הכריתות הביא כי בשנת ד' אלפים קי"ג ליצירה שהיא תרס"ג לשרטות נהרגו בני רב פפא על קידוש השם. ונראה שזהו יסוד מנהג הזכרת שמותיהם בסיום, אחרי שידענו כי במתיבתא דרב פפא תני שיתא סדרי משנה תליסר זימני (ע' ברכות כ), והנה אחרי קריאת התורה מזכירים נשמות וביחוד של אלו שנהרגו על קידוש השם, כן הוקבע במתיבתא דרב פפא בכל פעם שסיימו שיתא סדרי להזכיר נשמות האחים הקדושים בני רב פפא, ומני אז הוקבע לדורות. (ניצוצי אור, ר' ראובן מרגליות)

הרב משה לייטר (בספרו "בשולי גליוני") כתב שטעם הזכרתם הוא "כדי שהמסיים יתן את דעתו וישים אל לבו את אצילותם של החכמים בני רב פפא, או יטה אזנו להוראותיהם שהורו לנו ויסגל לו את מידותיהם התרומיות". ובהמשך דבריו הר"מ לייטר מנסה להוכיח, "כי לכל אחד מבני רב פפא, מאמר או מאמרים אחדים המפוזרים על דפי הש"ס, המורים על גופי מידות תרומיות, הזקוקות לצורבא מרבנן, המענדות אותו ומכתירות על ראשו כתר תורה".

ר' שלמה צבי שיק (בספרו "תקנות ותפילות") כתב שני טעמים המבוססים על ענין אחד. לדעתו שמות בני רב פפא מרמזים על דברים להם זוכה מי שלומד תורה (כגון: רכיש - רכוש, אדא=איד - שמחה), או על תכונות הנדרשות ממי שרוצה להיות בן תורה (כגון: רכיש - להאמין שעיקר הרכוש הוא התורה, אדא - להיות שמח בעת שעוסק בתורה ובמצוות).

בתלמוד ניתן למצוא שרב פפא נחשד ע"י תלמידיו וחביריו פעמים רבות על התנהגותו ודרכי חייו. חשדות אלה היו חשדות שוא שכן רב פפא היה ישר וצדיק. כשכר על חשדות אלה זכה רב פפא לעשרה בנים ת"ח, וכעין שמצינו על הנחשדת שזינתה ונקתה מהמים המרים, שאם היתה עקרה, נפקדת. ומשום כך היו תלמידי רב פפא מזכירים ומברכים את בניו בסיום כל מסכת ומסכת, לעשות נחת רוח לרב פפא ולבניו על שחשדוהו חינם, ולהראות לכל עד כמה נחשד רב פפא שהרי זכה לעשרה בנים ת"ח. (ע"פ מאמרו של ר' אברהם יאעלסאהן שפורסם בכתב העת "תורה מציון")